

Uddannelse til ældrepleje: Et scoping review af læring i dansk social- og sundhedsuddannelse

(Elderly care education: A scoping review of learning in
Danish social and health care education)

Britta Møller, Charlotte Wegener, Anne-Birgitte
Rohwedder, Anja Overgaard Thomassen & René Dybdal

Aalborg Universitet, Danmark (britta@hum.aau.dk)

Abstract

The purpose of this article is to initiate a Nordic exchange of research-based knowledge about elderly care education. The aim is to shed light on and discuss learning issues that the Nordic countries have in common. Changing ways of understanding and performing care work throughout the Nordic region create a need for new understandings of the roles of welfare professionals and of issues of their learning. In Denmark, elderly care education is anchored in social and health care programmes within the vocational education system. Targeted research has taken place in the field since 2006, but no attempt so far has been made to create a systematic overview of the existing research. This article presents the results of a scoping review of the research in social and health care education in the Danish context. The review includes 45 publications in which themes and types of learning actor are identified. The article concludes that there are relatively few studies that take a learning perspective on social and health care education programmes. The analysis shows a predominance of studies that examine the trainee as a learner, while few study teachers and care workers as learners or focus on organisational learning.

Keywords: social and health care education, elderly care, vocational education and training (VET), scoping review, learning

Baggrund

Komparative studier af nordisk ældrepleje viser, at principperne for organisering og kvalitet har mange fællestræk i form af lige adgang for alle, en primært offentlig forankring og øget professionalisering (Dahl, 2019; Kamp & Hvid, 2012). En voksende andel af ældre har motiveret til en fælles nordisk interesse for ældres sundhed, involvering og tryghed som et sundheds- og samfundspolitisk mål (Mahler et al., 2020). Socioøkonomiske forhold og ændrede måder at forstå og varetage omsorg på skaber behov for nye forståelser af rollen som velfærdsprofessionel, hvilket sætter uddannelse og læring i centrum. Vi har ikke kunnet finde reviews, der undersøger uddannelse til og i ældreplejen i et Nordisk perspektiv. Dette scoping review er derfor lavet med et ønske om at påbegynde en nordisk (og bredere international) udveksling om uddannelse til ældreplejen med en interesse for de særlige forhold, der gør sig gældende for læring til og i omsorgsarbejde. I artiklen fokuserer vi på uddannelse til ældrepleje, som i Danmark primært finder sted i social- og sundhedsuddannelserne, og dette fokus kan ses som ét element i en bredere interesse for den læring, der finder sted (eller efterspørges) i ældreplejen. Inden for dette fokus anlægger vi et perspektiv på læring, som inkluderer alle aktører. Artiklens fokus er således ikke udelukkende på elevens læring, men også på de aktører, der er involveret i organisering, vejledning og undervisning af eleverne – på social- og sundhedsskolen og i ældreplejens praksis, hvor eleverne er i praktik som led i deres uddannelse, og hvor medarbejdere dagligt er involveret i omsorgsarbejdet.

I Danmark er uddannelse til ældreplejen forankret i erhvervsuddannelsessystemet. Der findes omfattende national og international forskning inden for erhvervsuddannelse (Vocational Education and Training, VET), mens der er færre studier eksplicit relateret til social- og sundhedsuddannelserne. Som det vil fremgå af dette scoping review, er der foregået målrettet forskning i og om social- og sundhedsuddannelserne siden 2006, men der er ikke hidtil gjort forsøg på at skabe et overblik over eksisterende forskning på området. Målet med dette scoping review er at foretage den første systematiske kortlægning af dansk forskning med fokus på læring i social- og sundhedsuddannelsernes praksis og på den baggrund belyse tematikker i uddannelse til ældreplejen. Med et stigende behov for uddannede medarbejdere inden for pleje og omsorg til at varetage opgaver i velfærdssektoren sammenholdt med opgavernes øgede kompleksitet, synes situationen at kalde på øget forskning på området. Formålet med denne artikel er at påbegynde en nordisk udveksling om uddannelse, som kan belyse og diskutere de behov for læring, som landene er fælles om.

Initiativtagere til dette scoping review er en gruppe af fem forskere tilknyttet et forskningspartnerskab mellem Humanistisk Fakultet på Aalborg Universitet og to uddannelsesinstitutioner, der uddanner til ældreplejen; SOSU Østjylland

og Randers Social- og Sundhedsskole. De tre partnerinstitutioner har været involveret i fælles projekter og forskning siden 2010 og er samlet om en interesse for at skabe viden i samarbejder på tværs af uddannelse, praksis og forskning.

Social- og sundhedsuddannelserne som forskningsfelt

De danske social- og sundhedsuddannelser (herefter forkortet SOSU) så dagens lys i 1991 og blev i 2008 en del af erhvervsuddannelserne og dermed erhvervsuddannelsesloven. Uddannelsen blev oprettet som erstatning for uddannelser til sygehjælper, beskæftigelsesvejleder, plejehjemsassistent, plejer og hjemmehjælper. Formålet med uddannelsen er at uddanne dygtige generalister, som kan løse opgaver mange steder i den danske velfærdssektor. I dag er SOSU-uddannelserne den største danske erhvervsuddannelse (Danmarks Statistik, 2019). SOSU-uddannelsen består af to selvstændige uddannelser: En uddannelse til SOSU-hjælper og en uddannelse til SOSU-assistent. Der er derudover muligt at kombinere SOSU-assistent-uddannelsen med en gymnasial uddannelse; EUX-velfærd.

Som følge af demografiske forhold og politiske tiltag kan man i de kommende år forvente en større efterspørgsel på SOSU-uddannede. SOSU-medarbejderens arbejde forandres desuden pga. af nye opgaver og opgavernes stigende kompleksitet. Disse forandringer stiller nye og mere komplekse krav til den læring og undervisning, der foregår i SOSU-uddannelserne. Forudsætningen for dette scoping review er, at disse forhold skaber et behov for mere forskningsbaseret viden om uddannelse til ældreplejen – ikke kun med fokus på uddannelsesinstitutionernes rolle i løsningen af socioøkonomiske problemer som fx gennemførelse af en ungdomsuddannelse, men som aktører, der uddanner til centrale arbejdsopgaver i velfærdssektoren. Dette scoping review har fokus på læring og har kun inkluderet studier med en specifik interesse for læring i SOSU-uddannelserne. Scoping reviewets to forskningsspørgsmål lyder:

1. Hvad findes der af forskning i dansk kontekst om social- og sundhedsuddannelserne med fokus på læring?
2. Hvilke læringsaktører og læringstematikker kan identificeres i den eksisterende forskning?

Artiklen består af en introduktion til scoping review som metode og de metodiske valg, vi har truffet undervejs, samt kriterier for inklusion og eksklusion. Analysen af de inkluderede publikationer er organiseret i fire kategorier: 1) elevs læring og tilrettelæggelse heraf, 2) omsorgsudøveres læring, 3) lærers læring, 4) organisatorisk læring. Herefter opdages læringstematikker identificeret i publikationerne. Artiklen afsluttes med at diskutere scoping reviewets fund og implikationer for praksis og forskning.

Metoden scoping review

Der findes en lang række metoder til at skabe overblik over eksisterende forskningsbaseret viden inden for et felt eller en bestemt tematik. Fælles karakteristika for dem er, at de samler, organiserer, fortolker og præsenterer forskningsbaseret viden inden for et afgrænset område eller som svar på et forskningsspørgsmål. Scoping review vinder frem inden for både medicinske og samfundsfaglige områder som alternativ til traditionelle reviewmetoder (Rumrill et al., 2010). Scoping review har samme karakteristika som andre reviewmetoder, som fx systematisk review og metaanalyser, men adskiller sig fra de øvrige ved at adressere bredere tematikker og ved en større frihed i de måder, hvorpå studiet kan designes (Arksey & O'Malley, 2005). Formålet med et scoping review er ikke nødvendigvis at påvise evidens, og derfor kan man godt inkludere publikationer, der ikke kan sammenlignes, fx fordi de bruger forskellige metoder og har forskellige typer forskningsspørgsmål.

Et scoping review vil typisk ikke stille helt så snævre og specifikke spørgsmål som et systematisk review, og det er heller ikke almindelig praksis at kvalitetsvurdere de inkluderede publikationer på samme måde, som man gør i et systematisk review. Et scoping review har derimod til hensigt at "mappe" eksisterende forskning på et område og udpege de vigtigste kilder og typer af tilgængelig viden. Scoping reviews kan således inkludere både forskningspublikationer, kvalitative og kvantitative studier og publicerede og ikke-publicerede rapporter (i vores tilfælde ph.d.-afhandlinger og rapporter fra udviklingsprojekter). Formål med et scoping review kan være at:

1. kortlægge typer og omfang af forskningsaktiviteter inden for et felt,
2. fungere som forstudie til et mere omfattende og systematisk review,
3. opsummere fund, og
4. pege på "videnshuller" ved eksisterende forskning (Arksey & O'Malley, 2005, s. 22)

Dette scoping review har til formål at kortlægge publikationer med fokus på læring og give et overblik over tematikker. Derudover ønsker vi at bidrage til at skabe grundlag for nye empiriske studier og reviews af bredere empiriske felter som fx uddannelse til ældrepleje i en nordisk kontekst og i grænsefladerne mellem uddannelse og ældrepleje som praksisfelt. Vores tilgang er således, som beskrevet af Davis et al. (2009) at bruge scoping reviewet som en forundersøgelse – en guide eller et beslutningsgrundlag for efterfølgende forskning.

Søge- og analyseproces

Selvom der ikke findes én standard for, hvordan et scoping review skal designes og gennemføres, har mange scoping reviews følgende faser (Arksey & O'Malley, 2005), hvilket også gør sig gældende for dette:

1. Identificer forskningsspørgsmålet
2. Identificer relevante studier (definer søgekriterier og relevante databaser; manuel søgning i udvalgte tidsskrifter og referencelister, samt indhente viden om eventuelt relevante studier fra aktører i feltet)
3. Udvalg studier (præciser forskningsspørgsmålet og in- og eksklusionskriterier)
4. Kortlæg data
5. Organiser, opsummer og præsenter data

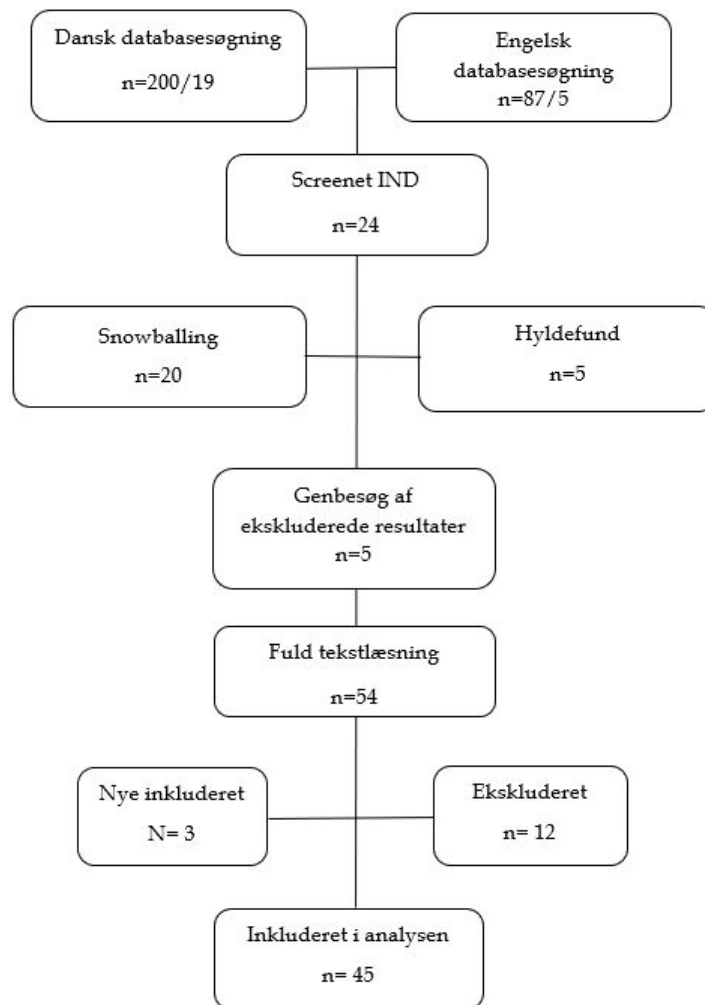
Med afsæt i forskningsspørgsmålet definerede vi i forskergruppen reviewets inklusions- og eksklusionskriterier, således at inkluderede publikationer skulle opfylde to kriterier: At konteksten for publikationen er dansk SOSU-uddannelse, og at genstandsfeltet er læring. Således er publikationer, som omhandler erhvervsskoler generelt, og hvor data fra SOSU-uddannelsen ikke analyseres særskilt, ekskluderet, ligesom publikationer, der omhandler fx sygefravær, arbejdsmiljø, køn og etnicitet, hvor der ikke er et eksplicit læringsfokus, er ekskluderet.

To medlemmer af forskergruppen (arbejdsgruppen) forestod den indledende litteratursøgning og identifikation af relevante publikationer. Processen for inklusion og eksklusion af scoping reviewets fund er præsenteret i nedenstående flowchart (figur 1). Processen bestod af bevægelser frem og tilbage mellem faserne, hvor læsning af publikationer inspirerede til præcisering af forskningsspørgsmål og inklusions- og eksklusionskriterier. Dette er i overensstemmelse med beskrivelserne af et scoping review som en iterativ proces, der indkredser bredden af et givent felt frem for en detaljeret beskrivelse i dybden (Rumrill et al., 2010).

Arbejdsgruppen mødtes med en forskningsbibliotekar to gange for kvalificering af søgeord og søgestrategi. Arbejdsgruppen foretog to danske litteratursøgninger på databasen Google Scholar. Denne ene søgning blev foretaget med søgeordene "social- og sundhedsuddannelse*" OR "SOSU-uddannelse*" OR "Social- og sundhedsskole*" OR "SOSU-skole*". Heraf fremkom 175 publikationer. (Samme søgning gav på både Scopus og Proquest 0 resultater). Den anden danske søgning blev foretaget med søgeordene "social- og sundhedsassistentelev*" OR "social- og sundhedshjælperelev*" OR "SOSU-elev*" OR "SOSU-assistentelev*" OR "SOSU-hjælperelev*". Heraf fremkom yderligere 25 publikationer (an-

tal dubletter ikke registreret). I alt fremkom således 200 publikationer af de danske databasesøgninger. Heraf opfyldte 19 publikationer reviewets inklusionskriterier.

For at opfange relevante publikationer skrevet på engelsk foretog arbejdsgruppen endvidere tre engelske søgninger. Den ene søgning foretaget med den direkte oversættelse af de danske uddannelsesbetegnelser med søgeordene "Social and health care college" OR "Social and health school" gav på databaserne Google Scholar (n= 55), Scopus (n=3) og Proquest (n=16), i alt 74 publikationer. Til de to andre søgninger anvendtes bredere uddannelsesbetegnelser; dels "Elderly care education" OR "Elderly care training", hvilket gav 13 publikationer via Scopus (der dog viste sig ikke at bidrage med nye relevante publikationer), dels "Health care education" OR "Basic health care education", som gav 4844 publikationer på Scopus og 17900 publikationer på Google Scholar.

Figur 1. Flowchart.

Disse søgeresultater afspejler, at det er vanskeligt at definere engelske betegnelser for social- og sundhedsuddannelserne og dermed at afgrænse de engelsksprogede publikationer i dansk kontekst. Arbejdsgruppen afgrænsede søgningen med tilføjelse af konteksten "AND Denmark OR danish", hvilket fortsat gav en overflod af publikationer (Google Scholar n= 7900, Proquest n= 525). I nærværende scoping review har vi ikke foretaget en yderligere afgrænsning og gennemsøgning af disse resultater, da vi ikke forventede, at det ville inkludere yderligere publikationer. Det var gruppens vurdering, at alle relevante publikationer var identificeret via databasesøgning og en efterfølgende snowballing af reference- og publikationslister. Derfor fandt vi det usandsynligt, at engelske søgninger ville identificere nye publikationer, ligesom det var usandsynligt at finde udenlandske forskere, der har skrevet om den danske SOSU-uddannelse. Denne vurdering blev bekræftet efter konsultation med forskningsbibliotekaren. Vi foretog derfor ikke en yderligere screening af de identificerede engelske publikationer. Der fremkom således i alt 87 (74+13) resultater af de engelske søgninger, hvoraf fem opfyldte inklusionskriterierne.

Af de danske og engelske databasesøgninger fremkom således i alt 287 publikationer, hvoraf 24 (19 dansk- og 5 engelsksprogede) opfyldte inklusionskriterierne. Vores antagelse var dog, at denne systematiske databasesøgning ikke var tilstrækkelig. På linje med den anbefalede metodik gennemgik vi derfor de inkluderede publikationers referencelister, ligesom kernebidragsydernes publikationslister blev gennemgået. Ud fra denne snowballing blandt kernebidragsydernes publikationer og referencer fremkom yderligere 20 publikationer, der kunne opfylde inklusionskriterierne, således at der nu kunne inkluderes 44 publikationer. Endvidere foretog vi et review af dette tidsskrift *Nordic Journal of Vocational Education and Training* (NJVET), som er et i nordisk sammenhæng anerkendt tidsskrift til publicering af VET-studier. Der fremkom ikke yderligere publikationer til inklusion af denne afsøgning.

Et ekstra element, som anbefales i metodelitteraturen, er "konsultation" med nøglepersoner inden for feltet for at nuancere og validere analyserne. Dette element viste sig at blive relevant i søgeprocessens indledende identifikation af publikationer. Det ene af medlemmerne i arbejdsgruppen, som har en lang erhvervs-karriere som underviser og konsulent i SOSU-uddannelserne, kunne på sin boghylde finde flere relevante publikationer, der ikke var dukket op gennem de systematiske databasesøgninger eller snowballing. Dette kan betragtes som en fejlbehæftelse af søgestrategien, men efter drøftelse i forskningsgruppen konkluderede vi, at disse "boghylde-søgninger" er en uforudset og uvurderlig kilde til identifikation af publikationer inden for feltet. Vi besluttede derfor at konsultere yderligere tre nøglepersoner med lang erfaring indenfor SOSU-uddannelsesfeltet, og bad dem afsøge deres arkiver for publikationer, der kunne imødekomme

inklusionskriterierne. Denne afsøgning gav yderligere fem publikationer til inklusion. Vi vil vende tilbage til en diskussion af fænomenet "boghylden" som et metodisk fund og reflektere over, hvorfor denne søgestrategi viste sig produktiv.

Arbejdsgruppens fremlæggelse af søgeproces og resultater for den samlede forskningsgruppe bevirkede, at vi præciserede inklusionskriterierne, således at publikationer blev inkluderet, hvor interessen for læring ikke var ekspliciteret, men trådte mere implicit frem gennem andre begreber (fx livshistorier, sundhedsfremme, fastholdelsepædagogik/didaktik, socialisering). En revurdering af de ekskluderede publikationer bevirkede, at yderligere fem blev vurderet at opfylde de præciserede inklusionskriterier, hvilket gav et total på 54 artikler, forskningsrapporter, bogkapitler og ph.d.-afhandlinger. Af disse fremkom 19 fra den danske databasesøgning, fem fra den engelske databasesøgning, 20 fra snowballing af reference- og publikationslister, fem fra hyldefund samt fem ved genbesøg af de ekskluderede publikationer. Disse 54 publikationer blev fordelt mellem forskningsgruppens fem medlemmer, således at bidragsyderne blev samlet i klynger, så hvert forfatterskab blev gennemlæst af samme person i forskningsgruppen.

Analysen blev foretaget ud fra en fælles template, hvor vi registrerede følgende informationer: Forfatter(e), årstal og institutions-/forskningsmiljø, tekstens formål og tematikker, forskningens tilgang og metoder, læringsforståelse og læringsaktører samt adgang til publikationen. Efter gennemlæsning blev yderligere 12 ekskluderet, ud fra følgende kriterier: at SOSU-data ikke var specificeret eller at teksten ikke er officielt publiceret, selvom teksten fremgår af forskerens publikationsliste. Yderligere én blev inkluderet efter læsning af en ph.d.-afhandlings forskningsoversigt, ligesom to publikationer blev inkluderet efter personlig kontakt med en forfatter. Efter fuldlæsning blev således $n=45$ inddraget til analyse.

Adgangen til publikationer viste sig som et benspænd i processen, idet det var nødvendigt at tage direkte kontakt til flere forfattere, da deres tekster ikke er offentligt tilgængelige via søgemaskiner og biblioteker. Vi fandt således fire adgangsveje til publikationerne: 20 var tilgængelige via online open access, fem var tilgængelige online med bibliotekslogin og ni som fysiske bøger. Mest bemærkelsesværdigt krævede adgangen til 11 publikationer personlig kontakt til publikationens forfatter. En stor del af den ellers sparsomme viden fra forskning på feltet viser sig således svært tilgængelig.

Oversigt over inkluderede publikationer

Tabel 1 nedenfor viser de 45 inkluderede publikationer i alfabetisk orden. Hver publikation har et nummer, som vil fremgå, når det refereres. Oversigten indeholder tillige information om hver publikations tematikker og forskningstype.

Tabel 1. Oversigt over reviewstudiets publikationer.

Nr	Bidrag	Access	Formål - Tematikker	Forskningstype
1	Aarkrog & Puge (2019)	Åben	Simulationsbaseret undervisning	Udviklingsprojekt med forskning på fem SOSU-skoler - Obser-view
2	Aarkrog (2019)	Åben	Simulationsbaseret undervisning	Som (1)
3	Aarkrog (2018a)	Åben	Simulationsbaseret undervisning	Som (1)
4	Aarkrog (2018b)	Åben	Simulationsbaseret undervisning	Indledende litteraturstudie til (1)
5	Borchmann (2013)	Hyldefund Fysisk bibliotek	Differentiering, lærerbevidsthed	Aktionsforskning - To SOSU-skoler
6	Brandt (2013)	Tilsendt af forfatter	Elevens livsbaner, krop, køn	Ph.d.-afhandling. Interviews, observationer
7	Brandt & Larsen (2016)	Åben	Livshistoriske forudsætninger for elevernes valg og gennemførelse af uddannelse	Data fra ph.d. (6)
8	Bøje, Winum, Beck & West (red.) (2015)	Hyldefund, Fysisk bibliotek	Udvikling af praksisnære uddannelser	Aktionsforskning på én SOSU-skole
9	Bøje, Beck & Winum (2014)	Åben	Udvælgelse og frafald	Etnografisk delstudie. Del af (8)
10	Duch (2019)	Åben	Lærernes professionelle læringsfællesskaber	Aktionsforskning på én SOSU-skole
11	Duch & Andersen (2015)	Åben	Læreres diplomuddannelse	Interview, observation på én SOSU-skole. Data fra ph.d.
12	Duch & Larsen (2015)	Fysisk bibliotek	Grundforløbs elevs skoleerfaringer og oplevelse af skolen som socialt inkluderende	Interview fokusgr. Elever SOSU-ledere: Fælles analyse af elevudsagn
13	Duch (2018)	Åben	Uddannelse til erhvervsskolelærer: transition skole-arbejde	Observation, Interview med én SOSU skole-lærer. Data fra ph.d.
14	Elbrønd (2008)	Åben	SOSU-elevs refleksion	Projekt med følgeforskning
15	Hansen & Rasmussen (2018)	Fysisk bibliotek	Kendetegn og kvaliteter i omsorgsarbejde	Metodebog aktionsforskning
16	Hansen (2006)	Åben	Omsorgsudoveres læring i mødet med emotionelle aspekter af omsorgsarbejdet	Ph.d.-afhandling. Omsorgsmedarbejdere analyserer situationer i omsorgsarbejdet
17	Hansen (2008)	Åben	Omsorgsrelationen som pædagogisk mulighed for læring, personlig udvikling og livskvalitet.	Data fra ph.d. (16)
18	Hansen (2007)	Åben	Sprogliggørelse og brug af livserfaringer og følelser i omsorgsarbejdet	Data fra ph.d. (16)
19	Jensen (2011)	Fysisk bibliotek	Eksklusion af elever gennem positioneringer	Data fra ph.d. (19)
20	Jensen (2012)	Tilsendt af forfatter	Elevens subjekt-positioneringer og skolens mobilisering af diskursive fortællepor	Ph.d.-afhandling. Observation af undervisning og samtaler med elever og lærere
21	Jensen (2013)	Åben	Positionering af elever. Fortællepor	Data fra ph.d. (20)
22	Lehn-Christianen (2011)	Tilsendt af forfatter	Praktisering af sundhedsfremme på SOSU-skolen - subjektiveringsprocesser	Ph.d.-afhandling Observationer, Interviews
23	Lehn-Christianen (2013)	Tilsendt af forfatter	SOSU-uddannelsens praktiseringerne af sundhedsfremme	Data fra ph.d. (22)
24	Lehn-Christianen (2013)	Tilsendt af forfatter	Køn, klasse og seksualitets betydning for positionering af den gode elev	Data fra ph.d. (22)
25	Larsen (2004)	Hyldefund Tilsendt af forfatter	Elevernes oplevelse af uddannelsens socialiserings- og kvalificeringsprocesser	Projekt i to amter. Delrapport 1. Elevinterview / Undervisere som med-interviewer

26	Larsen (2005)	Hyldefund Tilsendt af forfatter	Elevernes oplevelse af sammenhæng mellem skole og praktik	Projekt i to amter. Delrapport 2. Som (25). SOSU-hjælperuddannelse
27	Larsen (2006)	Hyldefund Tilsendt af forfatter	Elevernes oplevelse af udviklingen af faglig identitet	Projekt i to amter. Delrapport 3. Som (25). SOSU-assistentuddannelse
28	Liveng (2007)	Åben	SOSU-hjælperens subjektive orienteringer til uddannelse til omsorgsarbejde	Ph.d.-afhandling Livshistoriske interviews - observation
29	Liveng (2006)	Åben	Livsforløbet påvirkning af uddannelsesvalg og forståelse af omsorgsopgaven	Data fra ph.d. (28)
30	Liveng & Hansen (2007)	Tilsendt af forfatter	Anerkendelse af lærings- potentialer i det emotionelle omsorgsarbejde	Data/resultater fra ph.d. (28) og (16)
31	Moldenhawer (2007)	Tilsendt af forfatter	Betingelser for SOSU- uddannelsens pædagogiske arbejde	Interview med elever, lærere og ledelse, observationer af Undervisning
32	Møller (in press)	Tilsendt af forfatter	Refleksion i spontane samtaler i omsorgsarbejde og -uddannelse	Observationer/Shadowing på SOSU-skole og plejehjem - Data fra ph.d.
33	Rohwedder & Engsig (2020)	Åben	Lærerkollaboration og organisatorisk læring	Dialogisk aktionsforskning Data fra ph.d.
34	Wegener (2012)	Åben	Innovation	Data fra ph.d. (40)
35	Wegener (2011)	Biblioteks login	Elevers refleksionsprocesser	Data fra ph.d. (40)
36	Wegener (2014a)	Biblioteks login	Positioner som Insider og outsider	Data fra ph.d. (40) metodeundersøgelse
37	Wegener (2014b)	Fysisk bibliotek	Distribueret læring	Interviews
38	Wegener (2014c)	Åben	Refleksionsprocesser	Data fra ph.d. (40)
39	Wegener (2015)	Biblioteks login	Innovation	Data fra ph.d. (40)
40	Wegener (2013)	Åben	Innovation	Ph.d.-afhandling Feltarbejde - interview og observation
41	Wegener & Lippke (2018)	Fysisk bibliotek	Hverdagsinnovation	Casebaseret Data fra ph.d. (40)
42	Wegener & Lynggaard- Jensen (2018)	Fysisk bibliotek	Understøttelse og fastholdelse af læring	Forummetoden
43	Lippke & Wegener (2014)	Biblioteks login	Innovative læringsrum. Elevers engagement	Data fra ph.d. (40)
44	Wegener (2012)	Åben	Innovation	Data fra ph.d. (40)
45	Wegener & Tanggaard (2012)	Fysisk bibliotek	Innovation	Data fra ph.d. (40)

Analyse

Analysen har fokus på review-studiets to forskningsspørgsmål, som for det første skal skabe overblik over, hvad der findes af forskning i dansk kontekst om SOSU-uddannelserne med fokus på læring og for det andet vil analysere, hvad der kendetegner denne forskning tematisk. Det er markant, at forskningen udgivet de seneste år er præget af ph.d.-afhandlinger. Seks af de inkluderede publikationer er ph.d.-afhandlinger (6, 16, 20, 22, 28, 40) publiceret i årene 2006–2013. Ud over afhandlinger har ph.d.-stipendiaterne publiceret deres forskningsresultater

tater både nationalt og internationalt, alene og med medforfattere. Der er 20 publikationer, som er direkte relateret til de nævnte ph.d.-afhandlinger (7, 11, 13, 17, 18, 19, 21, 23, 24, 29, 30, 34, 35, 36, 38, 39, 41, 43, 44, 45). Yderligere to publikationer (32, 33) er baseret på igangværende ph.d.-projekter. Vi ser et periodemæssigt gab fra 2013 til 2021, hvor der ikke er afsluttede ph.d.-projekter med fokus på læring i SOSU-uddannelserne. Sammenholdt med den i øvrigt sparsomme forskning med fokus på læring i SOSU-uddannelserne, er disse ph.d.-afhandlinger og afledte publikationer markante. De resterende 17 inkluderede publikationer (1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 12, 14, 15, 25, 26, 27, 31, 37, 42) består af en række tekster, der er ret forskellige i skrivestil, tema, empirisk grundlag og ikke mindst formål. I det følgende gennemgår vi, hvilke læringsaktører, der kan identificeres i de inkluderede studier. Herunder præsenteres de inkluderede studier. Dernæst kategoriserer vi studierne i forhold til deres forskellige læringstematikker.

I forhold til læringsaktører kan der identificeres fire kategorier af lærende aktører, henholdsvis elever, lærere, omsorgsmedarbejdere og organisatorisk læring. De inkluderede studier fordeler sig således:

- Elevers læring og tilrettelæggelse heraf (nr. 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 12, 14, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 35, 36, 37, 43): forudsætninger for læring, uddannelsespraksis og didaktiske metoder
- Læreres læring (nr. 5, 10, 11, 13, 33): læreruddannelse og kollaborative refleksionsprocesser
- Omsorgsudøveres læring (nr. 15, 16, 17, 18, 30): læring i komplekse situationer i ældreomsorgspraksis
- Organisatorisk læring (nr. 32, 34, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45): læring for alle implicerede i og på tværs af forskellige praksisser.

I det følgende gennemgår vi studierne under de fire kategorier. Under elevers læring medtages endvidere studier, der undersøger tilrettelæggelse for elevers læring, herunder didaktiske metoder og undervisningspraksis.

Elevers læring og tilrettelæggelse heraf

26 studier omhandler elevers læring og tilrettelæggelsen heraf. Fire af disse er ph.d.-afhandlinger. Livengs afhandling (2007), nr. 28, og en artikel i forlængelse heraf, (Liveng, 2006), nr. 29, undersøger, hvordan forudgående livsforløb påvirker elevers valg af uddannelse og forståelse af den omsorgsopgave, man oplever at ville/skulle bidrage til. Artikel såvel som afhandling tager afsæt i en række livsfortællinger med henblik på at blive klogere på, hvorfor netop disse personer er trådt ind i SOSU-faget. Der anlægges en psykodynamisk vinkel i undersøgelsen, ligesom der gennem sammensætning af en række postmoderne perspektiver konstrueres et særligt analysedesign udgjort af dimensioner som subjektivitet,

livshistorie og relationalitet. Artikel og afhandling diskuterer et identificeret misforhold mellem SOSU-elevs interesse og kald i forhold til omsorgsarbejdet, og de strukturelle, kulturelle og økonomiske rationaler og betingelser organisationen tilbyder og ikke tilbyder.

Lehn-Christiansens afhandling (2011), nr. 23, og publikationer i forlængelse heraf (2013), nr. 22, 24, undersøger, hvordan sundhedsfremme som et uddannelsesinstitutionelt fænomen kan føre til en individualisering af kropslig sundhed.

Jensens afhandling (2012), nr. 20, foretager analyser af klasserum, praktik og elevtilblivelser og fokuserer på elevernes subjekt-positioneringer og skolens mobilisering af diskursive fortællepor. Jensen (2011, 2013), nr. 19, 21, er publikationer i forlængelse af afhandlingen.

Brandts afhandling (2013), nr. 6, undersøger, hvorfor det giver mening for nogle elever at færdiggøre et SOSU-hjælperuddannelsesforløb, mens andre drop- per ud. Projektet har fokus på livsbaner, krop og køn og bruger Bourdieus felt- begreb og "historisk rekonstruktion" til at anskue SOSU-hjælperuddannelsen som en arena for sociale processer, hvor aktører, positioner og kapitaler interage- rer. Brandt og Larsen (2016), nr. 7, baseret på Brandts afhandling, handler om, hvordan elevs egne vanskeligheder til dels kan ses som en ressource, idet ar- bejdet med mennesker netop mestres på grund af disse.

Fra 2004 til 2006 publicerer Larsen tre delrapporter (Larsen, 2004, 2005, 2006), nr. 25-27, fra et forskningsprojekt om elevs oplevelse af deres uddannelsesfor- løb fra grundforløb til SOSU-assistent. Med afsæt i elevinterview udført af lærere fra de involverede skoler konkluderes det, at elevernes uddannelses-tilfredshed generelt kan karakteriseres som god, men at der samtidig kan identificeres en række implikationer for, hvorvidt det kan lykkes at fastholde eleverne i uddan- nelsen. Her peger rapporterne blandt andet på elevernes oplevelser af sammen- hæng mellem skole og praktik, kvaliteten af praktikuddannelsen samt faglige og personlige udfordringer ved at skulle tage ansvar for egen læring.

Bøje et al. (2015), nr. 8, er en redigeret bog om forholdet mellem teori og praksis på SOSU-uddannelserne og bygger på et aktionsforskningsprojekt. Projektet trækker på en kulturpsykologisk forståelse og et perspektiv på, hvordan elever som individer og grupper gennem mødet med skolekulturen indrulleres i eks- klusions- og inklusionsmekanismer. Med udgangspunkt i den didaktiske trekant (indhold, lærer, elev) påpeges, at lærernes opmærksomhed først var rettet mod indhold, derefter mod elever, og først til sidst satte de sig selv i centrum for ana- lyse og udvikling. Der peges desuden på, at de bogligt stærke elever har svært ved at blive fastholdt gennem praksisnære uddannelser. Bøje et al. (2014), nr. 9, der bygger på nr. 8, kaster lys på den dobbelte agenda om udvælgelse af og gen- nemførelse for elever. Artiklen undersøger kulturen, der udfolder sig, når lærere og elever forhandler denne dobbelte agenda og de identiteter, der gøres mulige for forskellige grupper af elever.

Duch og Larsen (2015), nr. 12, anvender data fra en interviewundersøgelse af grundforløbselevens oplevelse af skolens læringsmiljø. Her fremhæves elevernes oplevelser af SOSU-skolen som socialt inkluderende med gode muligheder for personlige og sociale støttefunktioner.

Publikation nr. 14 af Elbrønd (2008) redegør for det teoretiske afsæt for et udviklingsprojekt, der har fokus på, hvordan man kan højne SOSU-elevens refleksive kompetencer. Konklusionen er at give eleverne et nyt og anderledes syn på egne evner og kompetencer, således at i de højere grad kan byde ind i undervisning og gruppediskussioner.

Fire publikationer er af Aarkrog (Aarkrog, 2018a, 2018b, 2019; Aarkrog & Puge, 2019). Publikation nr. 1 er afrapportering af resultater fra et forskningsprojekt om simulation i undervisningen på fem SOSU-skoler, som tillige er grundlag for publikation nr. 2, 3 og 4. Formålet med projektet er at udvikle forskningsbaseret viden om, hvordan simulationsbaseret undervisning tilrettelægges og gennemføres, så den indvirker positivt på elevens læring. Publikationerne beskriver seks standarder for motiverende undervisning samt en proces af forberedelse/briefing, scenarie, refleksion/debriefing. Aarkrog konkluderer, at det især er scenariet, der motiverer eleverne for at lære teori, og i forhold til deres læringsudbytte fokuserer eleverne både på det, de lærer ved at handle i scenariet, og ved at reflektere i debriefing. Desuden lægger publikation nr. 2 op til et relevant perspektiv for dette scoping review ved at pege på, at lignende studier af simulationsbaseret undervisning er lavet med sygeplejerske- og medicinstuderende. Til forskel fra SOSU-eleven tilkendegiver disse studerende at have det godt med mere usikre situationer, som de oplever giver mere plads til kreativitet. SOSU-eleverne i Aarkrogs studie oplever modsat, at de usikre situationer kan være begrænsende for deres læring. Dette peger på, at viden om læringsforhold i andre kontekster ikke kan overføres direkte til SOSU-uddannelse.

Moldenhawer (2007), nr. 31, analyserer og diskuterer uddannelsespolitisk tænkning og styringspraksisser for SOSU-uddannelsernes pædagogiske arbejde. Artiklen konkluderer, at uddannelsen må forvalte sin styring inden for en rummelighedstækning om faglig, personlig og social kompetenceudvikling.

Desuden har Wegener (2011, 2014c), nr. 35 og 36, som et perspektiv i sin afhandling (40) undersøgt elevens refleksion i uformelle læringsrum i praktikken. Endelig er der to artikler (nr. 37, 43) om klasserumsledelse og læring som et distribueret fænomen i læringsaktiviteter på SOSU-skolen af Wegener (2014b) og af Lippke og Wegener (2014).

Læreres læring

Fem studier forholder sig til læreres læring. Tre af disse er forfattet af Duch. To af Duchs publikationer (Duch & Andreasen, 2015; Duch, 2018), nr. 11 og 13, relaterer til forfatterens afhandling fra 2017, der omhandler erhvervsskolelæreres uddannelse på erhvervspædagogisk diplomuddannelse, og deres oplevelser med at

implementere læring fra uddannelsen i deres daglige didaktiske undervisningspraksis. Duchs afhandling er ikke inkluderet i vores scoping review, da den ikke behandler data fra SOSU-uddannelses-feltet adskilt fra data fra andre erhvervsskoler. Duch antager et kritisk leverandørperspektiv som forsker, der står i uddannelsessystemet (UC) og vurderer de studerendes (lærernes) muligheder for at praktisere det lærte i arbejdet (her på SOSU-skolen) som utilstrækkelige. Duch (2019), nr. 10, henter data fra et aktionsforskningsprojekt om professionelle læringsfællesskaber til implementering af forandring og pædagogisk didaktisk udvikling. Her er således fokus på lærerne som lærende som forudsætning for udvikling af undervisningen. Resultaterne af Duchs forskning både i relation til professionelle læringsfællesskaber og diplomuddannelsen påpeger, at transition og implementering fra såvel uddannelse som strategi til det daglige arbejde er udfordret; lærerne mangler tid og rum til forberedelse, kollegial vidensdeling, didaktiske overvejelser og udvikling af undervisningen (Duch & Andreasen, 2015). Duch pointerer, at lærere oplever en diskrepans mellem ledelsens skolemodeller og læringen og herunder en diskrepans mellem professionalisme, som den fortolkes hierarkisk, organisatorisk og fagligt i det kollegiale teamsamarbejde (Duch, 2018).

Borchmann (2013), nr. 5, er en afrapportering fra et aktionsforskningsprojekt med det formål at udvikle kvaliteten af grundforløb og øge og forbedre differentiering (elever som lærende). Rapporten konkluderer, at elevernes kompetenceudvikling består af tekniske, personlige og kritiske færdigheder og lægger desuden vægt på, at en kritisk og reflektiv lærerbevidsthed er en forudsætning for differentiering (lærere som lærende). Unge er forskellige som bøger, skriver han, og kan oftest åbnes med et positivt udbytte til følge. For at gøre dette skal den, der åbner (læreren) trives, være i overskud og i balance med sig selv. Rapporten har fokus på, hvordan praksis fastholder og omsætter erfaringer og peger på, at læreren er kommet mere i fokus end før projektet.

Den sidste artikel i denne kategori (nr. 33) udspringer af en af feltets kommende ph.d.-afhandlinger og er skrevet af Rohwedder og Engsig (2020). Artiklen undersøger læreres professionelle samarbejde og læringsmiljø og afsøger metoder og perspektiver, der kan fremme organisatorisk kapacitetsopbygning, og heri refleksionens og dialogens betydning. Forfatterne finder en divergens mellem pædagogiske udviklingssamtaler med et individuelt sigte, og pædagogiske udviklingssamtaler, der struktureres og gennemføres som gruppeforløb. Der argumenteres for, at det kollektive element i højere grad understøtter muligheden for double loop læring end individuelt tilrettelagte samtaler.

Omsorgsudøveres læring

Fem studier identificerer omsorgsmedarbejderen som lærende. Alle disse er forfattet af Hansen; to er skrevet i samarbejde med anden forfatter, og en er Hansens afhandling (2006), nr. 16. Afhandlingen og to publikationer i forlængelse heraf

(Hansen, 2007, 2008), nr. 17 og 18, handler om, hvordan uudnyttede og gensidige læringsmuligheder kan opstå, hvis der i omsorgsarbejde- og uddannelse opbygges et professionelt og angstfrit omsorgssprog til at håndtere emotionelle og psykodynamiske aspekter i mødet med borgeren. Dette sprog skal understøtte håndtering af de stærke ambivalente følelser, der træder frem i de komplekse processer af subjektive, intrapsykhiske, intersubjektive, samfundsmæssige og eksistentielle interaktioner i omsorgsarbejdet. Hansen (2007) argumenterer for en nødvendig kvalificering og anerkendelse af omsorgsudøvernes livserfaringer og følelser i omsorgsarbejdet, således at omsorgsmedarbejderen støttes til at komme i kontakt med egne erfaringer, følelser, sårbarheder og til at omdanne disse til positive og fagligt anerkendte ressourcer. Publikation nr. 15 (Hansen & Rasmussen, 2018) henter data fra et aktionsforsknings- og -læringsprojekt med en række plejecentre, hvori kvalitet i omsorg er i fokus. Erfaringerne herfra anvendes som caseillustration i en metodebog om aktionsforskning. En pointe, som fremhæves, er at kvaliteten i omsorgsarbejdet beror på en dobbeltfaglighed mellem sundhedsfremme og socialpædagogik. Publikation nr. 30 er en artikel skrevet i samarbejde mellem Liveng og Hansen (2007) udarbejdet på baggrund af deres afhandlinger (nr. 16 og 28) om forebyggelse af omsorgssvigt i omsorgsarbejdet gennem anerkendelse af læringspotentialerne for omsorgsmedarbejdere i det emotionelle arbejde.

Organisatorisk læring

I den sidste kategori, organisatorisk læring, identificerer vi ni studier primært af Wegener. Wegeners afhandling (2013), nr. 40, tager et sociokulturelt og situeret perspektiv på innovation og placerer sig i grænselandet mellem skole og plejecentre ud fra en teoretisk informeret formodning om, at læring og dermed innovation har særligt gunstige vilkår i grænsepraksisser. Artiklerne nr. 34, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45 har Wegener som solo- eller medforfatter. Særligt de første udgivelser udspringer fra Wegeners afhandling. Innovation i den danske velfærdssektor er det gennemgående tema for disse publikationer. Heri beskæftiger forfatteren sig med at definere innovation og forskellige variationer af begrebet, undersøger hvordan begrebet anvendes både på uddannelser og i praksis og fremhæver innovationspotentialet i ofte upåagtede mikroprocesser i undervisningen og i elevernes og omsorgsmedarbejdernes interaktioner med plejecentrets beboere. Wegener afprøver og byder på forslag til, hvordan et innovativt mindset kan introduceres og implementeres i en læringsoptik, ligesom hun fordyber sig i forskningsmetodik – herunder hvilke metoder, der med fordel kan anvendes til at opnå viden om ovenstående emner.

Publikation nr. 32 af Møller (in press) omhandler, hvordan potentialer for læring opstår gennem medarbejdernes spontane, kollegiale samtaler om usikre situationer i arbejdet. Disse situationer genererer en tvivl, som ikke synes at få

plads i formelle organisatoriske fora, hvorfor medarbejderne er overladt til uformelle samtaler på gange og i frokoststuer til at håndtere aspekter, der har afgørende betydning for kvaliteten af deres arbejde og arbejdsmiljø. Artiklen konkluderer, at de spontane samtaler har potentiale som "transit-steder" mellem møders formelle og planlagte karakter og arbejdets uformelle og improvisatoriske karakter.

Læringstematikker

Når de 45 inkluderede publikationer kategoriseres efter læringstematikker, fordeler studierne sig på følgende vis:

- Innovation: 11 publikationer (34–45)
- Subjektivisering: Ti publikationer (15, 16, 17, 18, 22, 23, 24, 28, 29, 30)
- Køn- og identitetsprocesser: Fem publikationer (6, 7, 19, 20, 21)
- Transfer af læring: Fire publikationer (10, 11, 12, 13)
- Simulation: Fire publikationer (1, 2, 3, 4)
- Refleksionsprocesser: Tre publikationer (5, 14, 33)
- Socialiseringsprocesser: Tre publikationer (25, 26, 27)
- Teori-praksis samspil: To publikationer (8, 9)
- Betingelser for uddannelses- og læringspraksis: To publikationer (31, 32)

Gennemgangen viser således en hovedvægt af studier omhandlende tematikkerne innovation og subjektivisering. Der er tillige studier, der tematiserer læringsaspekter af køn, identitet, transfer, simulation, refleksion og socialisering. I mindre omfang undersøges teori-praksis samspil og betingelser for uddannelses- og læringspraksis.

Sammenfatning og diskussion

Dette scoping review ekskluderer en stor mængde publikationer omhandlende erhvervsskoler, hvor SOSU-uddannelserne indgår, men hvor data fra SOSU-uddannelserne ikke kan identificeres særskilt. Mængden af ekskluderede studier indikerer, at SOSU-uddannelserne har tendens til at forsvinde i forskningsbilledet. En medvirkende faktor til, at SOSU-uddannelserne gives begrænset forskningsmæssig opmærksomhed kan skyldes, at de først i 2008 kom ind under erhvervsskolelovgivningen. Konsekvensen er dog, at SOSU-uddannelserne behandles uden opmærksomhed på disse uddannelsers særegenhed. Forhold, der gør SOSU-uddannelserne forskellige fra de øvrige erhvervsuddannelser er fx at uddannelsens praktikpladser er dimensioneret regionalt eller at skolens undervisere ofte er fx sygeplejersker, terapeuter og folkeskolelærere, hvorfor SOSU-eleverne sjældent undervises af lærere i deres " eget " fag. Desuden ser vi en

række studier inden for sygeplejeforskning, hvor SOSU-uddannelserne behandles som en hjælpedisciplin til sygepleje. SOSU-uddannelserne risikerer således at falde mellem to stole som enten en "håndværkeruddannelse" eller "et aspekt af sygepleje", og bliver derfor ikke undersøgt på egne præmisser.

I de ekskluderede publikationer ser vi desuden en overvægt af socioøkonomiske og uddannelsespolitiske problemstillinger, såsom køn, sårbare unge, etnicitet, socialisering, integration, inklusion, misbrugsproblematikker, unges uddannelsesvalg, fastholdelse og rekruttering. Det viser en tendens til, at SOSU-uddannelserne ses i en policy-optik, hvor kvantitative mål om inklusion og gennemførelse bliver et succeskriterium i sig selv. Feltet præges således af en overvægt af evalueringsrapporter i forhold til antallet af forskningspublikationer. Feltet er velbelyst – men altså med en interesse i løsninger relateret til bestemte politiske målsætninger. Nogle af de publikationer, der er inkluderet i dette studie, diskuterer disse socioøkonomiske aspekter, men sætter læringsperspektivet som det centrale (nr. 6, 7, 9, 19, 20, 21, 25, 28). Vi opfordrer til flere studier af en sådan karakter, der retter fokus på de læringsmæssige aspekter og kvaliteter af socioøkonomiske "løsninger".

Analysen af læringsaktører i de inkluderede publikationer viser, at langt størstedelen af studierne forholder sig til eleverne som lærende. Der er således 26 ud af de 45 studier, der undersøger læring, læringsforhold og tilrettelæggelse for læring med fokus på eleven som lærende. Kun fem publikationer undersøger SOSU-skolens lærere som lærende, og fire af disse tager et leverandørperspektiv på lærernes læring og studerer transfer af læreres læring til omsætning i pædagogisk og didaktisk udvikling af undervisningen. Fem publikationer undersøger omsorgsmedarbejdernes læring som et psykodynamisk og eksistentielt møde med borgerne, der kræver et professionelt omsorgssprog, og tager form af subjektiveringsprocesser. De resterende ni studier identificerer multiple læringsaktører og kan kategoriseres som studier af organisatorisk læring. Disse publikationer har primært fokus på innovation, der analyseres som upåagtet potentiale i interaktioner mellem elever, lærere, omsorgsmedarbejdere og borgere i såvel undervisning som omsorgsarbejde. Denne overvægt af studier af eleven som lærende kan indikere, at mesterlære er en fremherskende læringsforståelse, hvor mindre erfarne (elever) lærer af mere erfarne (lærere/omsorgsmedarbejdere), mens den erfarne som lærende overses. Denne afgrænsning af læring som et anliggende for den uerfarne forholder sig ikke til et distribueret læringsperspektiv, der anser læring som et fælles anliggende for alle medarbejdere, erfarne som uerfarne. Et igangværende ph.d.-studie af læring i omsorgsarbejdet (Møller, under udarbejdelse) viser, at også læringstænkningen i ældreplejen domineres af et perspektiv på eleven som lærende. Studiet fremhæver, at der mangler fokus på og redskaber til at understøtte elevens deltagelse i kollegiale refleksionsprocesser og på sammenhængen mellem elevens og medarbejderens læreprocesser, herunder opbygning af kollektive organisatoriske læringspraksisser. At vi i dette scoping

review tillige finder, at få studier tematiserer et organisatorisk læringsperspektiv, viser et potentiale for flere studier om læring som et organisatorisk anliggende for alle aktører. Herunder ser vi et behov for flere studier, der undersøger forhold, der kan fremme organisatorisk læringspraksis og kapacitetsopbygning, samt uddannelse til en sådan praksis.

Implikationer for praksis og forskning

Uddannelse til ældreplejen har potentiale for at etablere sig som et nordisk forskningsfelt i sin egen ret, men forskning med fokus på læring inden for dette distinkte empiriske felt er stadig sparsom. At der er ganske få internationale studier af uddannelse til ældreplejen til trods for en velfunderet erhvervsuddannelsesforskning og sygeplejeforskning kan skyldes, at SOSU-uddannelserne er et forholdsvist ukendt fænomen i mange lande. Samtidig kan det have betydning, at nordiske og nordeuropæiske lande, hvor ældrepleje og omsorgsarbejde er primært offentligt forankret ligesom i Danmark, har organiseret uddannelse til og i ældreplejen på mange forskellige måder. Denne nationale "egenart" kan eventuelt være forklaring på, at langt de fleste inkluderede publikationer (og alle ph.d.-afhandlinger undtagen Wegeners) er skrevet på dansk. Siden midten af 00'erne er der dog sket en gradvis vækst i antallet af ph.d.-afhandlinger med fokus på de danske SOSU-uddannelser, og der er siden skabt omfattende ny forskningsbaseret viden formidlet gennem ikke kun ph.d.-afhandlinger, men også gennem afledte artikler. Når vi tager den politiske interesse og de store organisatoriske, teknologiske og faglige forandringer, som de nordiske lande er fælles om, i betragtning, så er det oplagt, at der er brug for en forskningsbaseret viden, der kan støtte den igangværende og fremtidige udvikling på området.

Om end effekter af forskningen kan aflæses enkelte steder i SOSU-uddannelsernes praksis (fx i pædagogik og didaktik) er det fortsat begrænset, hvor stort et aftryk forskning generelt har på sektoren. Fx er den viden, som er fremkommet af Wegeners forskning i innovation eller Aarkrogs forskning i simulationstræning, primært genkendt og anvendt lokalt på de skoler, der har været involveret i forskningen, mens den er forholdsvist ukendt for andre skoler. Vigtigste årsag til denne diskrepans mellem forskning og uddannelsespraksis synes at være en vis "forskningsuvanthed" – både på skolerne, i sektoren og på uddannelsespolitisk plan. Trods et højt uddannelsesniveau hos skolernes undervisere og ledere, er det kun et fåtal af SOSU-skolerne, som direkte engagerer sig i forskning – det gælder både i form af formaliseret og systematiseret forskningsformidling og involvering i forskningsprojekter og -samarbejder. Om end forskning på SOSU-uddannelsesfeltet er taget til de senere år, fremstår det fortsat som et uddannelsespolitisk uklart forskningsfelt, hvor spørgsmål omkring dedikerede forskningsmidler til området samt forskningsansvar og -forpligtelse er uafklarede. Samlet set opleves et resultat heraf at være en fortsat begrænset implementering

af viden og resultater fra SOSU-uddannelsesforskning på Danmarks SOSU-skoler. Der er således brug for forsker-praktikersamarbejde til at formidle og anvende den forskningsbaserede viden, der er og løbende bliver skabt.

Disse dynamikker mellem forskning og praksis er ikke særegne for SOSU-området, og det er en generel forskningsmetodisk udfordring, at uddannelsesinstitutioner og andre empiriske praksisser risikerer at blive efterladt med et større oversættelsesarbejde, hvis det opleves at forskning på forskellige vis kommer "udefra". Det kan enten være i form af forskere, der primært opholder sig i felten for at producere data, eller i form af ministerielt initierede projekter, som deltagerne ikke føler ejerskab for. Netop fordi ældreplejen og uddannelserne hertil har stor politisk bevågenhed, kan der opstå en oplevelse af at være "forskningsobjekt" uden reel indflydelse på hverken forskningstematikker eller metoder. Bøje og Winum (2020) påpeger netop, at motivationen for skolens medarbejdere i at initiere deres forskningsprojekt (publikation nr. 8 og 9) var, at de over en årrække havde deltaget i ministerielle frafaldsprojekter, som ikke længere gav mening. De ønskede nu at lave noget, der ville give dem noget på et fagligt og personligt plan, og aktionsforskning gav skolens aktører mulighed for at deltage som medforskere og ikke blot som informanter.

Metodisk har arbejdet med scoping reviewet vist os, at ikke alle de forskningspublikationer, der rent faktisk findes, dukker op i de traditionelle databasesøgninger. "Boghylde" blev således et metodisk fund, som kan supplere eksisterende beskrivelser af faser i et scoping review. Hvor litteraturen anbefaler "konsultation" som validering af analyserne, kan vi her tilføje "konsultation" som et givende element allerede i den indledende søgefase. Udover at boghylden var en betydningsfuld metode til at finde relevante publikationer, viste det sig også, at en betydelig del af publikationerne var utilgængelige. For at få adgang til en fjerdedel af publikationerne måtte vi tage personlig kontakt til forfatterne. Dette bevirker, at megen viden er gemt i forskeres bogreoler og computere, hvilket giver risiko for, at den ikke får liv i hverken forskning eller praksis. Denne problematik er tillige relateret til, hvorvidt publikationer tagges (korrekt) og dermed er mulige at fremsøge i databaser. Begge faktorer – at publikationer gemmes i forfatterens arkiver og at de ikke tagges relevant – kan pege på et forskningsfelt, som endnu er under opbygning, og hvor et mere solidt fundament og fællesskab med fordel kan etableres til berigelse for både forskning og praksis.

Begrænsningerne ved scoping review som metode er bl.a. at det kan være svært at definere, hvad der skal "tælle" som forskning. I processen med at lave dette scoping review har vi haft mange iterationer af inklusions- og eksklusionskriterier, og vores endelige inklusion kan sagtens problematiseres. Vi har overordnet defineret publikationerne på deres egne præmisser og anerkendt dem som forskning, hvis de var defineret som sådan af forfatterne. Således er der inkluderet publikationer, der ikke nødvendigvis er peer reviewed. Dette valg afspejler en anerkendelse af den før nævnte "forskningsuvanthed", hvor der kan

være tendens til ikke at følge de normer, der kan bidrage til at gøre sig forskningsmæssigt gældende – som fx at underkaste publikationerne peer review og at gøre dem tilgængelige og mulige at finde for et bredere publikum.

Afsluttende vil vi pointere, at vi har begrænset dette scoping review til en dansk empirisk kontekst, men at det er vores ønske at inspirere til nordiske studier. De nordiske lande er på mange måder sammenlignelige, hvad angår udfordringer, men har tillige erfaringer med forskellige former for professionalisering (Kamp & Hvid, 2012). Vi ser perspektiver for komparative studier, der inkluderer andre lande med tilsvarende organisering af ældreplejen eller lande, hvor uddannelsesindsatsen er integreret i andre sundhedsuddannelser eller i langt højere grad baserer sig på familien eller på frivillighed. Foruden geografiske udvidelser er der også basis for bredere organisatoriske perspektiver som studier af læring i dynamikken mellem uddannelse og ældreplejens arbejdspraksisser, fx i form af kompetenceudvikling på arbejdspladsen (Anvik et al., 2020; Snoeren et al., 2016).

Vi vil afslutningsvis opfordre forskere og praktikere til at skabe flere forskerpraktikersamarbejde, hvor erhvervsuddannelser, professionsuddannelser og universiteter engagerer sig i fælles forsknings- og udviklingsprojekter, gerne i samarbejde med feltets aftagerorganisationer i kommuner og regioner. To eksempler på sådanne igangværende samarbejder forventes afsluttet i 2021. Det ene projekt er et samarbejde mellem SOSU-Østjylland, Aarhus Kommunes omsorgsafdeling og Aalborg Universitet, som omhandler læring i vekselvirkning mellem uddannelse og praksis og med et pragmatisk læringsperspektiv undersøger "tvivl som trigger for læring" (Møller, under udarbejdelse). Det andet projekt er et samarbejde mellem Randers Social- og Sundhedsskole og Aalborg Universitet (Rohwedder, under udarbejdelse). Gennem aktionsforskning undersøges den organisatoriske meningsskabelse og betydningen for implementeringen af pædagogisk ledelse.

Om forfatterne

Britta Møller er ph.d.-studerende ved Institut for Kommunikation og Psykologi, Aalborg Universitet, samt ekstern lektor på Institut for Kultur og Læring, Aalborg Universitet, hvor hun underviser i Master i Læreprocesser på uddannelserne Ledelses- og Organisationsteori og Pædagogisk Ledelse. Hun har mange års erfaring inden for det pædagogiske felt og retter gennem sin forskning et pædagogisk blik på social- og sundhedsarbejdet.

Charlotte Wegener er lektor i læring og social innovation ved Institut for Kommunikation og Psykologi, Aalborg Universitet, samt forskningskonsulent ved SOSU-Østjylland. Charlotte har særligt to forskningsinteresser; social innovation i velfærdsarbejde og akademisk skrivning, som hun kombinerer til undervisning

af ph.d.-studerende og forskergrupper i Norden. Charlotte har mange års erfaring inden for social- og sundhedsuddannelserne, som underviser, konsulent, uddannelseschef og forsker.

Anne-Birgitte Rohwedder er ph.d.-studerende ved Institut for Kultur og Læring, Aalborg Universitet og pædagogisk ledelseskonsulent ved Randers Social- og Sundhedsskole. Hun har mange års erfaring indenfor social- og sundhedsuddannelserne som underviser, konsulent og forsker. Anne-Birgitte har særlig interesse for pædagogisk ledelse og professionelle læringsfællesskaber. Hun er koordinator og underviser for Master i Pædagogisk Ledelse.

Anja Overgaard Thomassen er lektor i organisatorisk læring ved Institut for Kultur og Læring, Aalborg Universitet, hvor hun tilknyttet forskningsgruppen Capacity Building and Evaluation. Hun er studienævnsperson for en række deltids masteruddannelser og underviser på bachelor, kandidat og master niveau. Anja er særligt optaget af problembaseret læring, organisatorisk læring og praksisforskning-samarbejde.

René Dybdal er ph.d. og udviklingschef ved Randers Social- og Sundhedsskole. Han er særligt optaget af bæredygtighed og innovation i velfærdsarbejde og -uddannelser, herunder at fremme social- og sundhedsuddannelsernes forsknings- og vidensniveau. René har mange års erfaring som konsulent og chef indenfor velfærdsuddannelserne og med forskning indenfor det sociologiske felt.

Referencer

- Aarkrog, V. (2018a). Learning in simulation-based classes in social and health care programs. I C. Nägele & B. E. Stalder (Red.), *Trends in vocational education and training research. Proceedings of the European Conference on Educational Research (ECER)* (s. 236–253). Vocational Education and Training Network (VET-NET). <https://doi.org/10.5281/zenodo.1319718>
- Aarkrog, V. (2018b). Simulation-based teaching and learning in the social and health care programs: A literature study. I L. M. Herrera, M. Teräs & P. Gougoulakis (Red.), *Emergent issues in vocational education & training* (s. 236–253). Premiss förlag.
- Aarkrog, V. (2019). 'The mannequin is more lifelike': The significance of fidelity for students' learning in simulation-based training in the social-and healthcare programmes. *Nordic Journal of Vocational Education and Training*, 9(2), 1–18. <https://doi.org/10.3384/njvet.2242-458X.19921>
- Aarkrog, V. & Puge, K. (2019). "Man skal holde sig læringsmålene for øje": Resultater fra forskningsprojekt i relation til et regionalt udviklingsprojekt om simulation på fem midtjyske SOSU-skoler. DPU, Aarhus Universitet.
- Anvik, C. H., Vedeler, J. S., Wegener, C., Slettebø, Å. & Ødegård, A. (2020). Practice-based learning and innovation in nursing homes. *Journal of Workplace Learning*, 32(2), 122–134. <https://doi.org/10.1108/JWL-09-2019-0112>
- Arksey, H. & O'Malley, L. (2005). Scoping studies: Towards a methodological framework. *International Journal of Social Research Methodology*, 8(1), 19–32. <https://doi.org/10.1080/1364557032000119616>
- Bøje, J. D., Beck, S. & Winum, H. (2014). Learning to stay in school: Selection, retention and identity processes in a Danish vocational educational training programme of basic health and care. *Nordic Journal of Vocational Education and Training*, 4(1), 1–16. <https://doi.org/10.3384/njvet.2242-458X.14v4i1a5>
- Bøje, J. D., Winum, H., Beck, S. & West, D. (2015). *Teori og praksis på SOSU-uddannelserne: Et aktionsforskningsprojekt på SOSU Fyn*. Forlaget UP, Unge Pædagoger.
- Bøje, J. D. & Winum, H. (2020). *Praksisnær udvikling af praksisnær undervisning*. EMU danmarks læringsportal. <https://emu.dk/eud/paedagogik-og-didaktik/praksisbaseret-og-anvendelsesorienteret-undervisning/praksisnaer?b=>
- Borchmann, T. (2013). *Unge på kanten: Et kompetence-og praksisudviklende aktionsforskningsprojekt*. Institut for Kommunikation, Aalborg Universitet.
- Brandt, L. I. (2013). *Social-og sundhedshjælperuddannelsen – den rette hylde? Et uddannelsessociologisk og livshistorisk perspektiv på frafald og gennemførelse af en erhvervsuddannelse*. [PhD-afhandling, Roskilde Universitet].
- Brandt, L. I. & Larsen, K. (2016). Vanskelig opvækst: En ressource i arbejdet med det vanskelige. *Praktiske Grunde: Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab*, (1–2), 81–96.

- Dahl, H. M. (2019). Et forandret landskab for ældreomsorg. *Politica: Tidsskrift for Politisk Videnskab*, 51(1), 82–101.
- Danmarks Statistik. (2019). *Erhvervsuddannelser i Danmark 2019*. Danmarks Statistik.
<https://www.dst.dk/site/dst/udgivelser/getpub-file.aspx?id=32526&sid=erhvervsuddannelser%20i%20danmark%202019>
- Davis, K., Drey, N. & Gould, D. (2009). What are scoping studies? A review of the nursing literature. *International Journal of Nursing Studies*, 46(10), 1386–1400. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2009.02.010>
- Duch, H. S. (2018). Training for a profession: Transition from course to workplace. *Professions and Professionalism*, 8(3), 1–17.
<https://doi.org/10.7577/pp.2021>
- Duch, H. S. (2019). *Professionelle læringsfællesskaber på SOSU: En forskningsrapport fra et aktionsforskningsforløb på en social-og sundhedsskole efteråret 2018 og foråret 2019*. VIA University College.
- Duch, H. S. & Larsen, J. (2015). Skole-og læringsmiljø på social-og sundhedsskoler. I J. Larsen (Red.), *Nye vinkler på erhvervspædagogik* (s. 7–17). Systime.
- Duch, H. & Andreasen, K. E. (2015). Reforming vocational didactics by implementing a new VET teacher education in Denmark: Tensions and challenges reflected in interviews with vocational college teachers. *International Journal for Research in Vocational Education and Training*, 2(3), 195–213.
<https://doi.org/10.13152/IJRVET.2.3.5>
- Elbrønd, M. (2008). *Refleksion i praksis*. RUML, Institut for Filosofi og Idéhistorie, Aarhus Universitet.
- Hansen, H. K. (2006). *Ældreomsorg i et pædagogisk perspektiv*. [PhD-afhandling, Roskilde Universitet].
- Hansen, H. K. (2007). Sprogliggørelse af livserfaringer, følelser og solidaritet i professionel omsorg. *Gerontologi*, 23(3), 8–11.
- Hansen, H. K. (2008). Neglected opportunities for personal development: Care work in a perspective of lifelong learning. I S. Wrede, L. Henriksson, H. Høst, S. Johansson & B. Dybbroe (Red.), *Care work in crisis: Reclaiming the Nordic ethos of care* (s. 73–93). Studentlitteratur.
- Hansen, H. K. & Rasmussen, E. M. (2018). *Med hjerne og hjerte: Aktionsforskning, læring og praksisudvikling*. Frydenlund.
- Kamp, A. & Hvid, H. (2012). *Elderly care in transition: Management, meaning and identity at work. A Scandinavian perspective*. Copenhagen Business School Press DK.
- Jensen, A. W. (2011). Frafaldsbekæmpelse på sosu: Mikroniveauets betydning. I C. H. Jørgensen (Red.), *Frafald i erhvervsuddannelserne* (s. 33–48). Roskilde Universitetsforlag.
- Jensen, A. W. (2012). *Sosu-elevs læring i skole-praktik-samspillet*. [PhD-afhandling, Roskilde Universitet, Forskerskolen i livslang Læring].

- Jensen, A. W. (2013). Sosu-elever på vej mod en faglig identitet. *Gerontologi*, 29(2), 26–29.
- Larsen, L. (2004). *Det bedste af det vi kan. 1. delrapport: Fastholdelse af elever i de grundlæggende social- og sundhedsuddannelser i Vejle Amt og Randers*. Roskilde Universitet.
- Larsen, L. (2005). *Det bedste af det vi kan. 2. delrapport: Fastholdelse af elever i de grundlæggende social- og sundhedsuddannelser i Vejle Amt og Randers*. Roskilde Universitet.
- Larsen, L. (2006). *Det bedste af det vi kan. 3. delrapport: Fastholdelse af elever i de grundlæggende social- og sundhedsuddannelser i Vejle Amt og Randers*. Roskilde Universitet.
- Lehn-Christiansen, S. (2011). *I sundhedens tjeneste: Om praktiseringer af sundhedsfremme i social- og sundhedshjælperuddannelsen*. [PhD-afhandling, Roskilde Universitet].
- Lehn-Christiansen, S. (2013a). Pæne piger: Ordentlighed som ideal i uddannelsen af sosu-hjælpere. *Gerontologi*, 29(2), 4–9.
- Lehn-Christiansen, S. (2013b). Sundhedsfremmende sosu'er: Uddannelse mellem ansvarliggørelse og umyndiggørelse. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 1, 40–48.
- Lippke, L. & Wegener, C. (2014). Everyday innovation: Pushing boundaries while maintaining stability. *Journal of Workplace Learning*, 26(6–7), 376–391. <https://doi.org/10.1108/JWL-10-2013-0086>
- Liveng, A. (2006). Social- og sundhedshjælperelevers omsorgsorientering og hjælperarbejdets modsætningsfyldte krav. *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 8(1), 32–48.
- Liveng, A. (2007). Omsorgsarbejde, subjektivitet og læring: Social- og Sundhedshjælperelevers orienteringer mod omsorgsarbejdet og deres møde med arbejdets læringsrum. [PhD-afhandling, Roskilde Universitet].
- Liveng, A. & Hansen, H. K. (2007, 26. september). *Udvikling og læring på arbejdspladsen: Om at forbygge skandaler gennem faglig udvikling i omsorgssektoren*. [Paperpræsentation] Flere hænder? Velfærd, kvalitet og rekrutteringskrise i omsorgen. Roskilde Universitetscenter.
- Mahler, M., Clancy, A., Johannessen, A., Lind, J., Liveng, A., Sarvimäki, A. & Simonsen, N. (2020). Nordiske sundhedsfremmende perspektiver på ældre menneskers deltagelse og tryghed. *Nordisk Tidsskrift for Helseforskning*, 16(1), 1–19. <https://doi.org/10.7557/14.5176>
- Moldenhawer, B. (2007). Vi skal sikre at de er inden for stien: En analyse af uddannelsespolitisk tænkning og projektarbejdets styringspraksisser på social- og sundhedsassistentuddannelsen. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, (4), 18–28.
- Møller, B. (in press). Do you have a moment? “Talks-to-go” as practices for workplace learning. I B. Elkjær, M. M. Lotz & N. C. M. Nickelsen (Red.), *Current practices in workplace and organizational learning: Revisiting the classics and advancing knowledge*. Springer. Lifelong Learning Book Series: Rethinking lifelong learning for the 21st century.

- Møller, B. (under udarbejdelse). *Tvivel som trigger for læring: Et pragmatisk bidrag til en arbejds-pædagogik for læring i arbejdet*. [PhD-afhandling, Aalborg Universitet, Institut for Kommunikation og Psykologi].
- Rohwedder, A. N. (under udarbejdelse). *Pædagogisk ledelse – Hvad er meningen? Et aktionsforskningsstudie af implementeringen af "observationer og feedback" på Randers Social- og Sundhedsskole*. [PhD-afhandling, Aalborg Universitet, Institut for Kultur og Læring].
- Rohwedder, A. N. & Engsig, D. G. (2020). Fra individuel læring og simpel problemløsning til professionel læring i lærerkollektivet. *Forskning & Forandring*, 3(1), 89–111. <https://doi.org/10.23865/fof.v3.2153>
- Rumrill, P., Fitzgerald, S. & Merchant, W. (2010). Using scoping literature reviews as a means of understanding and interpreting existing literature. *Work*, 35(3), 399–404. <https://doi.org/10.3233/WOR-2010-0998>
- Snoeren, M., Volbeda, P., Niessen, T. J. H. & Abma, T. A. (2016). Dutch care innovation units in elderly care: A qualitative study into students' perspectives and workplace conditions for learning. *Nurse Education in Practice*, 17, 174–181. <https://doi.org/10.1016/j.nepr.2015.11.005>
- Wegener, C. (2012a). "Jeg kan godt sige "innovativ" – jeg siger det tit": Begrænser innovationsdiskursen innovation i praksis? *Dansk Sociologi*, 23(4), 29–50. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v23i4.4187>
- Wegener, C. (2012b). Public sector innovation: Value creation or value loss? *Life-long Learning in Europe*, (4).
- Wegener, C. (2013). *Innovation – inside out: Change and stability in social and health care education*. [PhD-afhandling, Aalborg Universitet, Institut for Kommunikation og Psykologi].
- Wegener, C. (2014a). 'Would you like a cup of coffee?' Using the researcher's insider and outsider positions as a sensitising concept. *Ethnography and Education*, 9(2), 153–166. <https://doi.org/10.1080/17457823.2013.841082>
- Wegener, C. (2014b). "Før var jeg bare Diana, 20 år" – Om distribueret klasserumsledelse og danmarksmesterskaberne i skills. I J. Ager Hansen (Red.), *Hvis klasseledelse er svaret* (s. 45–57). PRAXIS – Erhvervsskolernes Forlag.
- Wegener, C. (2014c). A situated approach to VET students' reflection processes across boundaries. *Journal of Education and Work*, 27(4), 454–473. <https://doi.org/10.1080/13639080.2012.758358>
- Wegener, C. (2015). Et innovationsbegreb på den offentlige sektors præmisser. I O. J. Andersen, L. Gårseth-Nesbakk & T. Bondas (Red.), *Innovasjon i offentlig tjenesteyting* (s. 64–83). Fagbokforlaget.
- Wegener, C. & Lippke, L. (2018). Hverdagsinnovation: Kompetenceudvikling ind i boksen. I C. Wegener & B. Lausch (Red.), *Tæt på kompetenceudvikling* (s. 89–98). Munksgaard.

- Wegener, C. & Lynggaard-Jensen, L. (2018). Drivkraftmodellen: Hverdagen som læremester. I L. Kongsgaard & M. H. Rod (Red.), *Bedre begrundet praksis* (s. 181-199). Samfundslitteratur.
- Wegener, C. & Tanggaard, L. (2012). Innovation som håndværk eller håndgreb. I M. Bendixen & N. C. Nickelsen (Red.), *Innovationspsykologi* (s. 37-72). Dansk Psykologisk Forlag.
- Wegener, C. & Tanggaard, L. (2013). The concept of innovation as perceived by public sector frontline staff: Outline of a tripartite empirical model of innovation. *Studies in Continuing Education*, 35(1), 82-101.
<https://doi.org/10.1080/0158037X.2012.707123>